

Vägval: Lvux 82

Salin, S. (2006). Läroplan för kommunala vuxenutbildningen - Lvux 82. *Vägval i skolans historia*, 6(3-4).

Av Sven Salin

Det var ingen självklarhet att komvux-utredningens arbete skulle leda till att en särskild läroplan för kommunal vuxenutbildning – Lvux 82 – infördes. Snarare tvärtom. I direktiven till utredningen sägs att ”den kommunala vuxenutbildningen i stor utsträckning skall följa ungdomsskolans läroplaner och övriga för ungdomsskolan gällande föreskrifter”. Däremot ska innehållet i komvux anpassas till vuxnas behov och förutsättningar. Att det ändå blev en särskild läroplan berodde på en rad omständigheter och ett antal vägval. De väsentligaste var följande.

Ett antal utredningar om ungdomsskolan, t.ex. Betygsutredningen, utredningen om en ny läroplan för grundskolan (Lgr 80) och SIA-utredningen, hade inte belyst konsekvenserna för komvux. Komvux-utredningen var en tung utredning med sju politiker och sju sakkunniga, och det skedde ett nära samarbete mellan utredningen, SÖ, Utbildningsdepartementet och riksdagens utbildningsutskott. Förslagen om den nya läroplanen framfördes i tre etapper som successivt remissbehandlades och ledde till propositioner och riksdagsbeslut. Lvux 82 kunde därför införas 1984.

Komvux-utredningen

Det fanns flera anledningar till att en utredning om kommunal vuxenutbildning – Komvux-utredningen - tillsattes 1978. Den viktigaste var nog att det fanns en akut gränsdragningsproblematik mellan folkbildning och komvux. Folkbildningen upplevde att komvux konkurrerade med studieförbunden med alltför generösa villkor – gratis kurser – framför allt på två områden, nybörjarkurser i språk, särskilt engelska, och s.k. hobbykurser i t.ex. matlagning, sömnad och vävning. I ett betänkande föreslog den pågående Folkbildningsutredningen, att folkbildningen kunde ta hand om grundskolkurserna, och gymnasieskolkurserna kunde föras till gymnasieskolan. Därmed skulle konkurrensen – och komvux – upphöra. Ett sådant förslag kunde inte få bli oemotsagt.

En annan anledning var, att flera utredningar hade behandlat olika delar av ungdomsskolan utan att beakta konsekvenserna för komvux. Det gällde t.ex. Betygsutredningen, SIA-utredningen och utredningen om en ny läroplan för grundskolan (Lgr 80). Det fanns också ett behov av att efter tio års verksamhet utvärdera komvux. Hade komvux lyckats uppfylla de mål som fastställdes 1967, och vilka behov av förändringar fanns det med anledning av förändringarna i samhället och utbildningssystemet?

Komvux-utredningen blev en stor parlamentarisk utredning – relativt ovanligt nuförtiden. Den innehöll sju politiker, tre socialdemokrater och fyra borgerliga ledamöter, eftersom den tillsattes av den borgerliga regeringen med Jan-Erik Wikström som utbildningsminister. Ordförande blev emellertid en socialdemokrat, nämligen Stig Alemyr (nyligen bortgången), som också var ordförande i riksdagens utbildningsutskott. Detta visade sig vara ett lyckokast. I utredningen ingick också sju sakkunniga, som representerade de tunga intressenterna,

nämligen SÖ, Kommunförbundet, SAF, LO, TCO, Saco och de vuxenstuderandes samarbetsorganisation (SOSVUX).

Komvux-utredningen blev också ett vägval i mitt liv. Jan-Erik Wikström ringde mig en vårdag 1978 och frågade om jag ville bli huvudsekreterare i komvux-utredningen. Jag var då kommunal skolinspektör (biträdande skoldirektör) i Stockholm med ansvar för vuxenutbildningen. Jag frågade min chef, skoldirektören Henning Öberg, om jag kunde få tjänstledighet för detta utredningsuppdrag. Han gjorde klart för mig, att en chefstjänsteman i Stockholm satt på sin plats eller sa upp sig. Något annat alternativ fanns inte. Jag sa upp mig och antog utmaningen att bli huvudsekreterare i komvux-utredningen. Jag fick dessutom möjlighet att anställa två biträdande sekreterare, Anita Berger, vuxenutbildningskonsulent i Uppsala, och Barbro Wickberg, departementssekreterare i Utbildningsdepartementet, vilket visade sig vara mycket lyckosamt.

Läroplansfrågan blev akut

Utredningens första uppdrag blev att ta itu med gränsdragningen till folkbildningen, eftersom det skulle ske i samråd med Folkbildningsutredningen. Det gjorde vi i vårt delbetänkande i december 1979 ”Komvux och studieförbund” (SOU 1979:92). De förslag som vi där presenterade blev styrande för den framtida utvecklingen. (Redovisas emellertid inte här).

Regeringen hade i mars 1979 lagt fram en proposition om läroplan för grundskolan m.m. (Prop. 1978/79:180). Den byggde på Skolöverstyrelsens förslag till förändring av grundskolans läroplan och 1973 års betygsutrednings betänkande Betygen i skolan (SOU 1977:9). I propositionen föreslogs en rad förändringar för grundskolan, t.ex. tillvalsblock, temastudier, tillvalsämnen och sammanslagna orienteringsämnena inom två block, samhällsorienterande och naturorienterande ämnen. Dessutom betonades betydligt starkare än i Lgr 69 skolans fostrande uppgift. Flera av dessa förändringar ansågs mindre lämpliga för komvux. Förändringarna skulle genomföras läsåret 1982/83.

Frågan uppstod då om komvux skulle behålla Lgr 69, om vi skulle försöka oss på en anpassning av Lgr 80 eller skapa något eget. Mycket talade för det senare. Det fanns nämligen en rad problem med att tillämpa ungdomsskolans linje- och ämnesstruktur i komvux. Dessa hade uppmärksammats både av SÖ, av Kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX) och av Kompetenskommittén (KK). Några av de viktigaste var följande:

1. Tyska och franska kunde förekomma både som B-språk på grundskolans högstadium och som C-språk i gymnasieskolan men med väsentligt olika timtal och studietakt. För vuxna var denna uppdelning inte relevant, Vuxna ville lära sig språket och sedan kunna använda betyget antingen för en grundskolkompetens eller gymnasiekompetens. Kurserna borde alltså samordnas.
2. Gymnasieskolans stora utbud av tvååriga och treåriga linjer var inte möjligt att erbjuda i komvux ens på större orter. Inte heller i gymnasieskolan kunde man erbjuda ett allsidigt utbud på mindre orter. Olika former av glesbygdsvarianter skapades därför. Flera ämnen kunde förekomma både på tvååriga och treåriga linjer men med delvis olika mål och olika timtal. Dessa borde samordnas.
3. Både SVUX och KK försökte lösa dessa problem under 70-talet på olika sätt. Det var slutligen KK:s förslag att det borde skapas en behörighetsgivande kurs i varje ämne för att underlätta kompletteringsmöjligheter i komvux som ledde till att SÖ fick ett sådant uppdrag 1975.

Linje- och ämneskonstruktion i kommunal vuxenutbildning (Läk-Vux)

SÖ överlämnade sitt förslag till ett etappsystem i komvux till regeringen i mars 1977, och efter remissbehandling, proposition och riksdagsbeslut kunde en begränsad försöksverksamhet – högst 15 kommuner - börja hösten 1978 – samtidigt med Komvux-utredningen. Konstruktör av förslaget var undervisningsrådet Bengt Jacobson, som varit expert både i SVUX och KK och som sedan anlätades som expert även av Komvux-utredningen. Bengt Jacobson har utförligt redovisat bakgrunden och innehållet i förslaget i sin skrift ”Kommunal vuxenutbildning 1965 – 1984 – Från ungdomsskolanknuten till vuxenanpassad komvux” (Årsböcker i svensk undervisningshistoria 1994). Jag kan därför här vara ganska kortfattad.

Etappsystemet gick i princip ut på att varje ämne indelades i ett antal etapper, som skulle bygga på varandra. Etapp I motsvarade grundskolans högstadium. I vissa ämnen, bl. a. engelska och matematik, krävdes också s.k. 0-etapper motsvarande mellanstadiet. Etapp II motsvarade en tvåårig utbildning i gymnasieskolan, och etapp III och IV motsvarade olika omfattande utbildningar på treåriga linjer i gymnasieskolan. Varje ämne/etapp skulle dessutom delas in i en grunddel, som gav nödvändiga kunskaper för fortsatta studier i nästa etapp, och en fördjupningsdel, som skulle anpassas till individuella behov. SÖ utarbetade också underlag för försöksverksamheten i form av kurs- och timplaner (de blå häftena).

Försöksverksamheten med etappsystemet pågick parallellt med Komvux-utredningens arbete. Utvärderingen visade överlag ett positivt mottagande, och försöksverksamheten kunde successivt utvidgas. SÖ:s förslag kom senare också i allt väsentligt att ligga till grund för Komvux-utredningens förslag.

En särskild läroplan för komvux?

Det var som sagt inte självklart, att Komvux-utredningen skulle föreslå en särskild läroplan för komvux. Det stod ingenting i direktiven om detta – endast om vuxenanpassning av ungdomsskolan. Vi i sekretariatet beslöt därför att testa frågan på ordförande och de sakkunniga i utredningen. Stig Alemyr med sin folkbildningsbakgrund – folkhögskolerektor i Vimmerby - var positiv. SÖ hade tidigare framfört sådana tankar, och LO, TCO och SOSVUX var positiva. Sacos representant hyste viss tveksamhet med hänsyn till likvärdigheten med ungdomsskolan och konsekvenserna för lärarunderlaget. Vi ansåg oss i varje fall få tillräckligt stöd för att skriva en PM med ett förslag om en särskild läroplan för komvux.

Det fanns emellertid också en besvärlig tidsaspekt. Lgr 80 skulle enligt riksdagsbeslut införas läsåret 1982/83. Vi insåg snabbt, att vi inte kunde bli färdiga med ett helt läroplansförslag så snabbt. Vi beslöt då att föreslå ett genomförande i tre steg. Det första steget skulle omfatta grundskoldelen, etapp I – det mest akuta. Det skulle också kunna utgöra en testballong bland remissinstanserna, i regeringen och i riksdagen för en särskild läroplan. Om vi fick stöd för förslaget, skulle vi sedan fortsätta med nästa steg, som skulle omfatta gymnasieskolan. Vissa kontroversiella frågor, bl.a. betygsfrågorna, skulle vi spara till vårt slutbetänkande, så att inte hela förslaget med en särskild läroplan äventyrades.

En enhällig utredning ställde sig bakom en skrivelse till regeringen den 28 oktober 1980 om en särskild läroplan för komvux. Förslaget innehöll Mål och riktlinjer, målgrupper och prioriteringar och övergripande mål för undervisningen i hela komvux men ämnen m.m. endast för grundskoldelen. Några viktiga förslag var bl.a. att orienteringsämnena skulle vara självständiga ämnen och inte slås samman till block, och att allmän och särskild kurs skulle utgöra en kurs men med uppdelning i grunddel och fördjupningsdel. Utredningen aviserade

också, att man övervägt att införa ett nytt betygssystem – Godkänd – Icke Godkänd men föreslog tills vidare att den femgradiga betygsskalan behålls dock utan angivna procentsatser.

Utredningens förslag på en särskild läroplan för komvux fick starkt stöd av remissinstanserna, även om det fanns invändningar mot enskildheter. Regeringen föreslog i proposition 1980/81:203, att en särskild läroplan för den kommunala vuxenutbildningen införs 1982/83, vilket också blev riksdagens beslut. Därmed var i princip vägvalet gjort. I stället för att behålla Lgr 69 eller anpassa Lgr 80 till vuxenutbildningen har regering och riksdag beslutat att införa en ny läroplan, Lvux 82, för komvux.

Kompletteringar till Lvux 82

Komvux-utredningen fortsatte på den inslagna vägen och föreslog i en ny skrivelse till regeringen den 2 december 1981 kompletteringar till Lvux 82 i fråga om gymnasieskolkurser, särskilda yrkesinriktade kurser samt grundutbildning för vuxna (grundvux). Komvux-utredningen föreslog också att samma betygssystem ska tillämpas i komvux som i gymnasieskolan och att två avgångsbetyg, som bygger på varandra, ska införas, avgångsbetyg 2 som motsvarar en tvåårig utbildning och avgångsbetyg 3 som motsvarar en treårig utbildning i gymnasieskolan. Båda avgångsbetygen ska innehålla obligatoriska ämnen, karaktärsämnen inom olika sektorer och fritt valda ämnen – tillsammans omfattande en viss volym. Förslagen ska genomföras läsåret 1983/84, så att de studerande som börjar i etappsystemet hösten 1982 ska kunna fortsätta i etapp II det följande året.

Komvux-utredningen stod också denna gång enhälligt bakom skrivelsen, och förslagen fick starkt stöd av remissinstanserna. Något annat var inte heller att vänta, eftersom flera tunga remissinstanser var representerade genom sakkunniga i utredningen. UHÄ ansåg dock att man borde vänta med genomförandet av de nya avgångsbetygen tills beslut fattats om genomförande av en ny organisation för gymnasieskolan.

Regeringen följde i sin proposition 1982/83:2 om kompletteringar till 1982 års läroplan för kommunal vuxenutbildning i stort sett Komvux-utredningens förslag, som i stor utsträckning byggde på SÖ:s förslag om etappindelade kurser. På en punkt avvek propositionen från Komvux-utredningens förslag. Utredningen hade föreslagit att etapperna II – IV i ett ämne skulle utgöra en kurs för att garantera fortsatta studier för de vuxna. Regeringen föreslog emellertid, att varje etapp skulle betraktas som en fristående kurs, vilket också blev riksdagens beslut. Därmed infördes ett kursutformat system för vuxenutbildningen. SÖ fick i uppdrag att utarbeta och fastställa kurs- och timplaner för komvux enligt de förslag som utredningen hade presenterat.

Betygen i komvux

Det finns få frågor i det svenska skolsystemet som det finns så delade meningar om som betygen. Det gäller också komvux – och det gällde i viss mån också inom Komvux-utredningen. LO:s och SOSVUX representanter i utredningen – liksom två av de socialdemokratiska ledamöterna - ville avskaffa betygen helt för etapp I (grundskolkurserna). Saco:s och moderaternas företrädare ville behålla samma betygssystem i komvux som i ungdomsskolan, dvs. den femgradiga betygsskalan. Det gällde därför att hitta en kompromiss som helst alla kunde ställa sig bakom. Utredningens ordförande Stig Alemyr var mycket skicklig på att utnyttja den politiska situationen. Utredningen hade en borgerlig majoritet, eftersom riksdagen hade en borgerlig majoritet och det var en borgerlig regering, men ordförande var socialdemokrat, Stig Alemyr, som också var ordförande i riksdagens

utbildningsutskott. Opinionsmätningarna tydde på en socialdemokratisk majoritet och regering efter valet hösten 1982.

Alemyr resonerade på följande sätt: Ni, borgare, kan naturligtvis besluta vilka förslag som ska läggas, men om vi socialdemokrater kommer till makten i valet, kommer vi att ändra på det. Om vi däremot blir eniga i utredningen, kommer förslagen också att genomföras, oavsett vilken majoritet som har makten efter valet. Det gäller betygsfrågan och en rad andra frågor.

Utredningen enade sig därför om följande förslag om betygen i komvux:

1. Läroplansförslaget, Lvux 82, ska genomföras inom gällande betygssystem, dvs. den femgradiga betygsskalan – dock utan angivna procentsatser för de olika betygsstegen.
2. För gymnasieskolkurserna – etapp II – IV - behålls den femgradiga betygsskalan för att vuxenstuderande ska kunna konkurrera med elever från ungdomsskolan om platser på högskolan. Särskilda kvotgrupper diskuterades men avvisades.
3. För grundskolkurser (etapp I) föreslås ett nytt betygssystem, nämligen Godkänd – Icke Godkänd – alltså ett absolut betygssystem baserat på målen för kurserna i stället för det relativa betygssystemet.

Utredningen enades om dessa förslag utan reservationer. Endast den moderate ledamoten anmälde i ett särskilt yttrande avvikande mening framför allt med tanke på de konsekvenser detta förslag skulle få för den framtida utvecklingen. Remissopinionen är splittrad om detta förslag. Majoriteten tillstyrker, men SACO/SR, några länsskolnämnder, några myndigheter, bl.a. RRV och SIV, och några kommuner avstyrker.

I den proposition som behandlar Komvux-utredningens huvudbetänkande och som nu är signerad Olof Palme och Lena Hjelm-Wallén föreslås att Godkänd – Icke Godkänd införs i grundskolkurser i komvux. Propositionen följer också i övrigt i stort sett Komvux-utredningens förslag, och riksdagen beslutar i enlighet med propositionen. De nya bestämmelserna införs den 1 juli 1985, och Lvux 82 är därmed helt och hållet införd. Samtidigt införs en särskild vuxenutbildningslag som reglerar verksamheten i komvux. Komvux har därmed fått status som en egen skolform med en egen läroplan och en särskild lag. Vuxenutbildningen har därmed blivit ett eget politikområde.

Lvux 82 – en modern läroplan

När Lvux 82 infördes, var den en föregångare för den framtida läroplansutvecklingen. Den innehöll flera ingredienser som kom att prägla läroplanerna för skolväsendet på 90-talet. Det fanns en tydlig målstyrning i läroplanen, och ämnena var indelade i olika kurser/etapper som byggde på varandra. Den kom att stå modell för den nya läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94). Det betygssystem som infördes för grundskolkurser var målrelaterat och absolut med en tydlig godkändnivå.

Nya vägval

Skolan och vuxenutbildningen kommunaliserades 1991, SÖ och länsskolnämnderna avskaffades och man övergick till målstyrning. Gymnasieskolan fick en annan struktur och ett delvis förändrat innehåll genom propositionen ”Växa med kunskaper” (prop. 1990/91:85) och det följande riksdagsbeslutet med treåriga program. Regeringen och riksdagen uttalade sig för ett närmare samarbete mellan gymnasieskolan och den gymnasiala vuxenutbildningen av ekonomiska skäl. Läroplanskommittén föreslog i sitt betänkande ”Skola för bildning” (SOU 1992:94) en gemensam läroplan för de frivilliga skolformerna, och Betygsberedningen föreslog ett nytt betygssystem (SOU 1992:86) Detta genomfördes genom ett riksdagsbeslut i

december 1993 på basis av regeringens proposition 1992/93:250 ”En ny läroplan och ett nytt betygssystem för gymnasieskolan, kommunal vuxenutbildning, gymnasiesärskolan och särsvux”. Därmed upphävdes Lvux 82 och ersattes av Lpf 94. Den särskilda vuxenutbildningslagen upphävdes samma år, och därmed försvann vuxenutbildningen som ett eget politikområde. Men detta är en annan historia.